

СЕКЦІЯ 5 АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ГАЛУЗЕВИХ ЮРИДИЧНИХ НАУК

Боднар Ігор Володимирович,

кандидат юридичних наук, доцент, начальник кафедри
тактико-спеціальної підготовки Академії Державної пенітенціарної служби;

Кондратов Дмитро Юрійович,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
кримінального права і кримінології факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОГО НАВЧАННЯ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛИ

Відповідно до ч. 3 ст. 6 Кримінально-виконавчого кодексу України одним із основних засобів виправлення і ресоціалізації засуджених, поряд зі встановленим порядком виконання та відбування покарання (режимом), пробацією, суспільно корисною працею, соціально-виховною роботою та громадським впливом, є загальноосвітнє та професійно-технічне навчання [1, с. 28].

Таким чином, виконуючи завдання з виправлення і ресоціалізації засуджених, професійно-технічне навчання одночасно виконує і загальні завдання, що стоять перед цією системою освіти. Зокрема, воно задовольняє потреби виробництва установ виконання покарань у кваліфікованих робітниках, сприяє підвищенню ефективності праці та поліпшенню якості продукції, що виробляють на підприємствах установ виконання покарань, уможливорює отримання народним господарством після звільнення засуджених необхідних кадрів, підготовлених у системі профтехосвіти, які вже мають певний виробничий досвід.

Всебічний та гармонійний розвиток особи неможливий без навчання, що є гарантією реалізації засудженим свого права на працю, на свободу літературної, художньої та наукової творчості. Крім того, значення професійно-технічного навчання полягає в тому, що, надаючи можливість засудженим безкоштовно навчатися за рахунок держави та набувати певних професій, заохочуючи при цьому їх бажання до навчання, держава тим самим виявляє турботу про майбутнє засуджених, що свідчить про гуманізм кримінально-виконавчої політики нашої держави [2, с. 35].

В установах виконання покарань професійно-технічне навчання засуджених здійснюється для сприяння розвитку особи, з метою її

виправлення і ресоціалізації. Крім цього, воно дає систему знань, навичок та вмінь у галузі тієї чи іншої спеціальності, яка знадобиться тому чи іншому засудженому після звільнення. Проте нерідко відбувається так, що засоби, які виділяють на професійне навчання засуджених, виявляються витраченими марно, оскільки більшість професійних училищ установ виконання покарань орієнтовано на підготовку фахівців для роботи безпосередньо в установах виконання покарань, і отримана в цій установі спеціальність може не стати в нагоді засудженим у подальшому житті після відбуття покарання.

Зауважимо, що нова концепція професійно-технічної освіти засуджених передбачає створення загальноосвітньої бази підготовки і розширення профілю спеціальної підготовки, що допоможе розвитку здібностей та постійному оновленню знань. Метою безперервного професійно-технічного навчання засуджених є вдосконалення зв'язків між системою підготовки кадрів та виробництвом з тим, щоб засудженим, які здобувають професії в установах виконання покарань, було гарантовано працевлаштування після звільнення з місць позбавлення волі. У широкому значенні система безперервного навчання є єдністю основної підготовки й перепідготовки, загальної та професійної освіти, навчання і виробництва. Така єдність припускає впровадження праці у сферу початкової професійної підготовки шляхом створення навчальних центрів при установах виконання покарань, які здійснюють підготовку кваліфікованих робітників різного рівня. Зокрема, на думку деяких учених, навчальні центри можуть створюватися на базі діючих у кожній установі виконання покарань професійних училищ або їх філій, оскільки вони мають необхідне навчально-методичне й технічне оснащення і професійно підготовлені педагогічні кадри.

Професійне навчання засуджених проводиться серед тих, хто не має професії, або з метою оволодіння суміжною професією чи підвищення виробничої кваліфікації. Відповідно до чинного законодавства професійно-технічна освіта здійснюється в рамках освітніх програм встановленого зразка. Навчання професії здійснюють за загальними освітніми стандартами і програмами, адаптованими до умов позбавлення волі з урахуванням специфіки тих, хто навчається, вимог режиму та розпорядку дня. Така форма підготовки робітничих кадрів є найбільш фундаментальною, що надає можливість засудженим після звільнення більш успішно адаптуватися до умов цивільного життя та ринкових відносин.

У цих умовах професійно-технічні центри повинні стати державними професійно-технічними навчальними закладами першого або другого атестаційного рівня, що здійснюють первинну професійну підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації робітників з числа осіб, засуджених до позбавлення волі. Головним завданням центрів є забезпечення реалізації права засуджених на здобуття професії відповідно до їх покликання, інтересів та здібностей з метою поліпшення їх адаптації після звільнення з місць позбавлення волі, а також задоволення потреб установи виконання покарань і ринку праці у кваліфікованих робітничих кадрах [3].

В установах виконання покарань для засуджених, які не мають робітничої професії, за якою вони можуть бути працевлаштовані у цій установі, надається можливість підготовки на курсах професійного навчання робітників на виробництві.

Як ми вже зазначали, професійна підготовка засуджених в установах виконання покарань проводиться насамперед з метою забезпечення потреб цих установ та підприємств у кваліфікованих робітничих кадрах, а також соціальної адаптації засуджених як одного з важливих аспектів їх підготовки до звільнення та надання можливості працевлаштування за отриманою професією на волі. Потреби у таких робітниках повинні визначатися також з урахуванням потреб регіону з використанням ресурсів державної служби зайнятості.

Організується професійне навчання засуджених безпосередньо на виробництві установи виконання покарань, а також у школах при ній. Основними формами професійного навчання на виробництві є: індивідуальне, бригадне і курсове навчання. Для вивчення обов'язкових курсів спеціальних, загальнотехнічних та інших дисциплін однієї чи споріднених спеціальностей засуджені, яких навчають груповим або індивідуальним методом, поєднуються у навчальні групи.

Організація професійно-технічного навчання засуджених має свої особливості залежно від рівня безпеки виправної колонії. У виправних колоніях максимального рівня безпеки для засуджених, які відбувають довічне позбавлення волі, професійно-технічні училища не створюються. Засуджені отримують професійну підготовку у процесі трудової діяльності безпосередньо на виробництві у формі індивідуального чи групового навчання.

Принагідно зауважимо, що нині актуальним напрямом професійної освіти є перспектива впровадження спеціальних програм

професійного навчання для засуджених неповнолітніх. Проте це питання потребує окремого наукового вивчення й вироблення практичних рекомендацій. Підлітки, як показує практика роботи установ виконання покарань, мають низький рівень інтелектуального розвитку, що негативно впливає на засвоєння ними професійно-технічних знань, до того ж деякі з них не мають базової середньої освіти.

На наш погляд, вихід із цієї проблеми вбачається у розробці спеціальних програм надання професійних навичок, які не потребують тривалого навчання та вивчення складних (для вищезазначеної категорії дітей) професійних дисциплін. Потреби в таких робітниках мають визначатися у першу чергу потребами регіону з використанням ресурсів державної служби зайнятості.

Зазначимо, що в цілому щодо організації професійно-технічного навчання засуджених в установах виконання покарань України на сьогодні пріоритетним напрямом залишається подальший розвиток мережі професійно-технічних навчальних закладів.

Проведені дослідження та анкетування засуджених дають підстави охарактеризувати на теперішній час стан організації професійної підготовки засуджених в установах та навчальних закладах як позитивний. Проте, на нашу думку, необхідно вирішити питання щодо створення умов і запровадження дистанційного навчання засуджених як частини їх професійного навчання. У зв'язку з цим необхідно суттєво підсилювати освітній компонент роботи установ виконання покарань, адже позбавлення волі – це не тільки кара за вчинений злочин, його можна і потрібно використовувати для навчання та ресоціалізації засудженого, адаптації до нових умов життя. Особливо це актуально для розвитку молодого покоління, яке ще не звикло до праці та має споживацькі інтереси.

Список використаних джерел

1. Богатирьов І. Г., Лучко С. В., Пузирьов М. С. Соціальна робота із засудженими в Україні: навч. посіб. / за заг. ред. І. Г. Богатирьова. Київ: ВД «Дакор», 2013. 200 с.
2. Василенко К. І. Соціально-виховна робота в системі основних засобів виправлення і ресоціалізації засуджених у виправних колоніях України середнього рівня безпеки: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2017. 229 с.
3. Про затвердження Положення про навчальний центр при кримінально-виконавчій установі закритого типу: наказ Міністерства освіти і науки України, Міністерства юстиції України від 19.12.2013 р. № 1794/2691/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2192-13> (дата звернення: 20.05.2022).